

La comunitat pesquera de Palamós a partir dels seus testimonis

Jaume Badias

Marina Pujol

Càtedra d'Estudis Marítims (Universitat de Girona - Ajuntament de Palamós)

Aquest projecte “Memòria de la Comunitat Pesquera de Palamós” forma part del programa IPEC-Documentació del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana i ha estat fet conjuntament pel Museu de la Pesca, la Càtedra d'Estudis Marítims (Universitat de Girona – Ajuntament de Palamós) i l'Associació Cultural Amics del Museu de la Pesca. Ha estat dirigit i coordinat pel Dr. Joan Lluís Alegret, professor d'Antropologia de la Universitat de Girona i director de la Càtedra d'Estudis Marítims, durant l'any 2006.

Va ser concebut i ha estat executat amb l'objectiu d'aconseguir, mitjançant l'entrevista dirigida, una radiografia de la comunitat pesquera de Palamós, posant especial èmfasi a documentar la memòria d'aquelles famílies que es van instal·lar a Palamós a partir dels anys 1930 i que el van convertir en port pesquer de referència. Aquest projecte ha esdevingut una eina de gran utilitat per a futurs estudis de comunitat més aprofundits i més dirigits vers un àmbit concret.

Els protagonistes del projecte han estat els pescadors i les seves famílies, el coneixement del seu historial, les barques on van treballar, les seves relacions socials i la importància del rol del parentiu en la comunitat, entre d'altres aspectes. Tots aquests elements aporten dades que faciliten i fonamenten les bases per poder comprendre el funcionament d'aquesta comunitat o grup social determinat i delimitat abans que s'esborri el seu rastre més identitari i primigeni que es va conformar amb les migracions dels anys trenta i de mitjan segle XX.

La idea del projecte es basà, en els seus plantejaments inicials, en el fet que la majoria dels pescadors que conformen aquesta comunitat tenen el seu origen en diferents corrents migratoris que han tingut lloc al llarg del segle XX. També en el fet que han estat menystinguts en l'àmbit social en molts casos, han portat una vida a part, s'han relacionat entre ells, i durant molt de temps han viscut en el mateix espai físic dins la vila, originant un grup social força ben delimitat i caracteritzat per

un conjunt de pràctiques definidores. Aquests trets distintius s'han anat esvaïnt en els darrers anys, i la comunitat pesquera de Palamós s'ha anat diluint dins un marc social més ampli, el de la vila de Palamós, on el component pesquer és una activitat econòmica bàsica.

El projecte de la “Memòria de la Comunitat Pesquera de Palamós” ha servit per poder disposar d'un inventari dels individus que conformen aquest grup social gràcies a la recollida de la informació transmesa pels mateixos informants en el transcurs del treball de camp, un treball que s'ha basat en l'entrevista a membres que conformen la comunitat i en la recollida de materials de la seva propietat, com ara fotografies i documentació, que permeten incrementar el coneixement de les seves vides en l'àmbit pesquer.

Aquesta recerca s'ha dedicat bàsicament a membres de les famílies de les primeres migracions procedents de l'àrea de l'Ametlla de Mar (Baix Ebre), Cambrils (Baix Camp) i el Campello (Alacantí). El criteri d'aquesta primera selecció ha estat, bàsicament, per qüestions de l'edat dels membres més veterans o de les vídues de membres representatius. Així, en alguns casos hem pogut entrevistar les persones que van migrar vers Palamós, de manera que hem aconseguit informació de primera mà sobre aquest procés migratori de la primera meitat del segle XX que tant enfortí el paper pesquer de Palamós. Igualment, durant el projecte s'han prospectat membres de la comunitat pesquera d'altres

Museu de la Pesca / Col·lecció R. Martí

orígens i de migracions més properes en el temps, com els andalusos que van venir durant els anys seixanta i els magribins i subsaharians establerts a partir de la dècada de 1990. L'objectiu d'aquesta prospecció ha estat de poder perfilar una futura continuació del projecte que pugui donar el protagonisme a aquests altres grups humans.

Cal tenir present que aquestes darreres migracions s'establiran a Palamós quan la comunitat pesquera ja s'ha anant conformant amb les primeres migracions i disposa ja d'uns trets característics ben definits.

Antecedents

El Museu de la Pesca i la Càtedra d'Estudis Marítims (Universitat de Girona - Ajuntament de Palamós) han estat des dels seus inicis estretament vinculats a la realitat del sector pesquer del

territori, amb el qual comparteixen interessos i espai físic. En aquest sentit, l'any 1995 es va presentar un projecte de recerca d'Inventari del Patrimoni Marítim i Pesquer a la Costa Brava (IPMPCB) en el marc de la convocatòria oberta per l'IPEC. El projecte, aprovat el mateix any, constava de tres fases diferenciades que, per raons pressupostàries, es van allargar fins al 1999.

La primera fase es va dur a terme amb un grup integrat per divuit persones, representants de cadascuna de les poblacions del litoral gironí, amb l'objectiu d'inventariar els béns immobles relacionats amb el món pesquer. La segona i tercera fases de l'Inventari se centraren en el patrimoni material moble i en l'inventari dels sabers i habilitats presents en els pescadors en relació a la seva activitat, respectivament.

Un dels aspectes que sovint apareixia durant el treball de

camp que comportà l'IPMPCB eren les històries pròpies de cada entrevistat, amb els seus vincles socials i familiars dins la comunitat, la seva especialitat professional, els motius que els havien dut a treballar en la pesca d'arrossegament o en l'encerclament, etc.

És a partir d'aquestes informacions que apareixien durant l'inventari, que, des de la direcció de la Càtedra d'Estudis Marítims (Universitat de Girona - Ajuntament de Palamós), el Dr. Joan Lluís Alegret va creure convenient aprofundir en el vessant més social. Per penetrar, però, en aquest aspecte, era important tenir la primera informació de base, les dades dels membres i el context més immediat on es desenvolupaven, i és en aquest punt que s'emmarca aquest projecte de "Memòria de la Comunitat Pesquera de Palamós". Així, aquest projecte pretén ser una radiografia i un cens de la comunitat pesquera de Palamós i ha d'esdevenir una eina de gran utilitat per a futurs estudis de comunitat més aprofundits i més concrets.

Metodologia i pla de treball

El projecte Memòria de la Comunitat Pesquera de Palamós s'ha fet durant un període d'un any des del moment de la seva acceptació per part del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana.

L'eina bàsica per tirar endavant aquest projecte ha estat l'entrevista, un tipus d'entrevista dirigida que tenia per objectiu respondre un seguit de camps d'informació bàsics que ens perme-

tessin arribar a disposar d'una radiografia de la comunitat pesquera de Palamós. Cal tenir present que l'instrument no va ser en cap cas l'entrevista seguint els paràmetres del relat de vida, perquè l'objectiu d'aquesta recerca/documentació no era disposar d'un banc de memòria biogràfica sobre aquesta comunitat, tot i que l'execució del present projecte permet disposar d'una base sòlida d'informació. A l'inici es va crear un suport informàtic en format Access destinat a recollir i distribuir en diferents camps la transcripció de cada entrevista.

Paral·lelament, es van identificar i localitzar les persones a entrevistar a partir de les fonts d'informació de què disposàvem en la mateixa comunitat pesquera i també gràcies a disposar de l'arxiu de la Confraria de Pescadors de Palamós. Es va establir

quines han de ser les persones inicialment entrevistades i enregistrades a partir de criteris com l'edat, l'origen, la memòria i la representativitat. Aquests primers entrevistats van actuar com a involuntaris captadors d'altres informants, de manera que el projecte va anar creixent a partir de la primera entrevista feta el dia 7 de febrer i va permetre concretar un calendari d'entrevistes.

A tall d'exemple, el fet que el primer entrevistat fos Ramon Figueras no va ser casual, ja que aquest pescador jubilat és nét del primer pescador de l'Ametlla de Mar que es va establir a Palamós l'any 1912 i que va acollir i captar altres caleros, de manera que és el pioner de la comunitat calera de Palamós, que és majoritària dins la comunitat pesquera palamosina. Així, com el seu avi, en Ramon Figueras va captar altres

informants a causa del prestigi social de què gaudeix dins la comunitat objecte d'aquest estudi.

A partir de la prospecció que es va fer es va iniciar el projecte amb l'objectiu de fer unes 120 entrevistes aproximadament. Com es veurà, aquestes previsions van ser sensiblement superades, ja que finalment els membres de la comunitat pesquera entrevistats van ser 158. A més de la representativitat dels primers informants, el projecte va tenir difusió i ressò a escala local gràcies a la premsa comarcal i a la ràdio, a més de la pròpia difusió feta per la Confraria de Pescadors de Palamós entre els seus membres.

Les entrevistes s'han enregistrat en DVD i han passat a formar part del fons del Centre de Documentació de la Pesca i el Mar DOCUMARE (Universitat de

Girona – Ajuntament de Palamós), on també s’hi han recollit, convenientment digitalitzats, els materials documentals i gràfics aportats pels informants referents a la seva activitat pesquera. Tota aquesta informació recollida està sent tractada en l’actualitat per a la futura aplicació informàtica que relacionarà pescadors amb embarcacions i que podrà ser consultada pels visitants del Museu de la Pesca.

En aquest sentit hem de tenir present que la finalitat d’aquest projecte va ser la creació d’una base de dades on s’hi recollissin les persones que havien format part de la comunitat pesquera de Palamós i que ens permetien conèixer qui és qui en la comunitat. Aquesta base de dades que ha possibilitat l’execució d’aquest projecte és una eina útil per als futurs projectes d’investigació de la comunitat ja que conté la informació bàsica dels potencials informants, i esdevé així una mena de cens d’aquest grup social.

Objectius del programa de recerca documentació

Els principals objectius amb els quals neix aquest projecte de Memòria de la Comunitat Pesquera de Palamós són els següents:

1. Generar coneixement sobre una temàtica no treballada amb anterioritat de manera específica.

2. Creació d’una base de dades on s’hi recullin les persones que han format part de la comunitat

pesquera de Palamós amb diferents camps que ens relacionin els seus orígens, el seu parentiu, la seva ocupació dins la comunitat i el seu rol. Aquesta base de dades esdevindrà una eina útil per als futurs projectes d’investigació de la comunitat ja que contindrà la informació bàsica dels potencials informants.

3. Enfortir el diàleg entre la comunitat i el Museu de la Pesca i la Càtedra d’Estudis Marítims. En aquest sentit, a més a més de recollir el seu testimoni oral, es van recollir tots aquells materials gràfics que pogués aportar l’informant i que ajudin a complementar el seu testimoni. Des del Museu de la Pesca es va procedir a digitalitzar aquests materials.

4. Engruixir notablement el Centre de Documentació de la Pesca i el Mar DOCUMARE amb aquella documentació bibliogràfica i gràfica i sonora referenciada durant el període de recerca.

5. Convertir el Museu de la Pesca en referent fonamental per al sector pesquer.

Materials resultants

L’any de desenvolupament del projecte “Memòria de la Comunitat Pesquera de Palamós” ha donat com a resultat els materials següents, que han passat a formar part del Centre de Documentació de la Pesca i el Mar DOCUMARE:

- 158 entrevistes semidirigides a membres de la comunitat, portades a terme de febrer a agost de 2006 al mòdul de difusió del Museu de la Pesca.

- Elaboració d’una base de dades Access que conté transcrita la informació obtinguda a partir de les entrevistes.

- Recopilació d’un fons fotogràfic digital, de 796 fotografies, aportades per les persones entrevistades.

- Sistematització dels membres integrants de la comunitat, i dels vincles familiars que hi ha entre ells.

- Digitalització de la Llista 3a d’embarcacions (de l’any 1860 fins a 2003), proporcionada de part de Capitania Marítima del port de Palamós.

- Correcció i ampliació de la base de dades relativa als arxius de la Llista 3a.